

Еволюція підготовки майбутніх учителів музики в Польщі у контексті розвитку педагогічної освіти

Ніколаї Галина Юрїївна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: galanikolayi@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6751-1209>

Сбруєва Аліна Анатоліївна²

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Суми, Україна

E-mail: sbruieva@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1910-0138>

У статті презентовано історико-педагогічний дискурс, у якому виявлено особливості еволюції підготовки вчителів музики в Польщі у процесі розвитку педагогічної освіти. Результати дослідження полягають, зокрема, у виявленні термінологічних розбіжностей у розвідках науковців Польщі та України щодо підготовки майбутніх учителів музики; конкретизації евристичного потенціалу законів діалектики і синергетичного підходу щодо суперечливого розвитку музичної підготовки майбутніх учителів і педагогічної підготовки вчителів музики в умовах історично зумовлених змін у структурі педагогічної освіти і культурно-музичних потреб суспільства.

Характеристика еволюції підготовки майбутніх учителів музики в Польщі як історичної реальності здійснюється у формі історико-педагогічного аналізу сукупності фактів з обґрунтуванням теоретичних уявлень про такий розвиток і впорядкуванням термінологічного поля, логічною реконструкцією історико-наукових процесів, виявленням національної специфіки та загальноєвропейських тенденцій розвитку з використанням порівняльно-діахронного аналізу, що дозволяє прогнозувати шляхи модернізації музично-педагогічної освіти в Україні.

У дослідженні доведено, що протягом свого історичного розвитку, незважаючи на постійні суспільно-політичні впливи інших держав (Австрійської, Пруської й Російської імперій, пізніше – СРСР), Польща намагалась зберегти національні традиції підготовки майбутніх педагогічних кадрів, що в передусім відображалось у розвиненій структурі, різноманітні типів осередків педагогічної освіти, у пошуках її оптимальних моделей.

З'ясовано, що в сучасних умовах біфуркаційні процеси в системах вищої педагогічної і шкільної освіти приводять до послаблення зв'язків між ними. Вплив шкільних реформ на модифікацію педагогічної освіти, яка брутально академізується, значно зменшується. На початку ХХІ ст. зовнішній (наднаціональний) аттрактор – Болонський процес – починає кардинально впливати на розвиток системи вищої освіти в Польщі, зокрема й педагогічної, що має на меті забезпечення відповідності структури та якості польської освіти європейським стандартам та європейському виміру вищої освіти.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів музики, історико-педагогічний дискурс, розвиток педагогічної освіти, музична підготовка, шкільні реформи, європейський вимір вищої освіти, Польща, Україна, національні традиції.

Вступ. Інтеграція України до європейського простору вищої освіти зумовлює необхідність розв'язання низки складних проблем, серед яких – модифікація музично-педагогічної освіти з урахуванням історичного досвіду підготовки майбутніх учителів музики в інших країнах. Оскільки освітянські традиції України і Польщі вельми схожі, конструктивне вивчення еволюції підготовки учителів музики в системі польської педагогічної освіти саме на часі.

Актуальні розвідки українських педагогів-музикантів Н. Гуральник, А. Козир, О. Лобової, О. Михайличенка, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ребрової, Т. Смирнової та ін. відрізняються

¹ доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

² доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка»

органічним поєднанням національних та європейських традицій. Серед польських дослідників сучасних проблем підготовки майбутніх учителів музики насамперед відзначимо З. Буровську, А. Бялковського, А. Вейнер, М. Грусевича, Л. Катериньчук-Маню, М. Кіселя, Р. Лавровську, М. Сушвілло, В. Янковського. Особливе місце в історії й теорії музично-педагогічної освіти в Польщі належить Марії Пшиходзінській, яка нещодавно залишила наш світ. Дослідження еволюції підготовки майбутніх учителів музики здійснили Є. Дилаг, Є. Курч, Ч. Майорек, А. Мейснер, Л. Мазепа та ін. Особливості освітньої політики ЄС, євроінтеграційних впливів на розвиток освіти в Польщі та в Україні висвітлюються в роботах Н. Авшенюк, А. Гофрона, М. Квека, Г. Ніколаї, Н. Ничкало, А. Сбруєвої, Б. Сліверського та ін.

Мета дослідження, що полягала у виявленні особливостей еволюції підготовки майбутніх учителів музики в Польщі у процесі розвитку педагогічної освіти, конкретизувалась у таких **завданнях**: уточнити термінологічний апарат розвідок; висвітлити діалектику музичної підготовки вчителів і педагогічної підготовки майбутніх учителів музики та визначити взаємозв'язок між шкільною й педагогічною освітою в контексті синергетичного підходу на різних етапах розвитку польської державності, з'ясувати перспективи розвитку вищої педагогічної освіти Польщі в контексті євроінтеграційних процесів.

Матеріали та методи дослідження; Дослідження спирається на широке коло історичних першоджерел, передусім на низку нормативно-правових документів, навчальних планів і навчальних програм; сучасні документи ЄС, у яких викладено освітню політику Євроунії та подано рекомендації європейської освітньо-політичної та академічної спільноти щодо подальшого розвитку педагогічної освіти в Польщі; наукові монографії та статті з досліджуваної проблеми, а також на результати власних багаторічних розвідок авторів.

Для досягнення поставленої мети було використано низку методів, зокрема: аналітичних (порівняльно-термінологічного, історико-педагогічного (історико-генетичного, ретроспективного), порівняльно-діахронного, структурно-типологічного) та емпіричних (бесіди й дискусії).

Результати дослідження. Дослідження еволюції підготовки майбутніх учителів музики в Польщі у контексті розвитку педагогічної освіти в цій країні з необхідністю потребує серйозного методологічного обґрунтування в руслі діалектичного підходу, ретельного упорядкування поняттєво-термінологічного апарату й дотримання принципу історизму. У попередніх компаративних розвідках щодо підготовки учителів вчителів музики було виявлено феномен музично-педагогічної освіти, який сьогодні локалізується на пострадянському просторі. Використання методологічного потенціалу діалектики дозволило визначити головну внутрішню суперечність означеного феномену, що віддзеркалюється у терміні «музично-педагогічна освіта», музичний і педагогічний складники якої, згідно із законом єдності й боротьби протилежностей, знаходяться у постійному антагонізмі й пошуках нової єдності. Означена суперечність становить основне джерело саморозвитку музично-педагогічної освіти, механізм якого, зумовлюючись законом взаємного переходу кількісних і якісних змін, запускається через накопичення протягом століть різноманітних форм і методів музичної підготовки майбутніх учителів та еволюції її змісту в лоні педагогічної освіти, з одного боку, та збільшенням питомої ваги педагогічного складника підготовки музикантів, із другого. Окремі осередки підготовки майбутніх фахівців з музичного виховання, що з'явилися у вищих музичних закладах освіти в першій чверті ХХ ст., стають провісниками створення незалежних музично-педагогічних факультетів у педагогічних вишах країн соціалістичного табору в 60-80-х роках минулого століття.

Ретроспективний аналіз вітчизняного та зарубіжного музично-педагогічного тезаурусу засвідчив, що за часів Польської народної республіки під впливом радянської наукової думки термін «музично-педагогічна освіта» використовувався і в розвідках польських науковців. Означений «термінологічний вплив» ще відчувався у 90-х роках минулого століття, зокрема в матеріалах І Люблінського форуму «Мистецтво – освіта», коли Зофія Буровська використала поняття «педагогічно-музичні дослідження» (*badania pedagogiczno-muzyczne*) (Buwowska, 1995), а Анджей Бялковський розглядав «педагогічно-музичні студії» (*studia pedagogiczno-muzyczne*), маючи на увазі підготовку майбутніх учителів музики у вищій школі (Białkowski, 1995). Про сучасні термінологічні пріоритети польських науковців свідчить, наприклад, назва однієї із останніх колективних монографій у сфері музичної педагогіки «Орієнтири в методології едукативно-музичних досліджень», що підтверджує нашу тезу про термінологічні розбіжності в означеній сфері (Katarzyńczuk-Mania, Kisiel, Kołodziejki, 2018).

У наших попередніх дослідженнях було визначено музично-педагогічну освіту як самостійну галузь педагогічної освіти зі своєю структурою (інституційним оформленням у вигляді організаційних підрозділів), змістом (задекларованим в навчальних програмах і стандартах) та організацією його

засвоєння у процесі підготовки майбутніх учителів музики загальноосвітніх шкіл із метою формування їхньої музичної культури та педагогічної компетентності, що становить персональну, соціальну й державну цінність (Ніколаї, 2008: 14). Якщо і нині в Україні підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва залишається прерогативою педагогічної освіти, то в Польщі зберігається дуалізм у вирішенні означеної проблеми – кваліфікацію «вчитель у сфері музичного мистецтва» надають як у педагогічних академіях і університетах, так і в музичних академіях. Крім того, за польською реформою шкільної освіти уроки музики в зінтегрованій початковій школі переважно проводить класовод і, як наслідок, сьогодні значно зменшилась потреба у кваліфікованих учителях музики. Отже, специфіка польської освітньої системи зумовлює використання у процесі її дослідження термінів «музична підготовка майбутніх учителів» та «підготовка майбутніх учителів музики».

Для розуміння відмінностей у розвитку педагогічної освіти в Польщі та Україні розглянемо відповідні термінологічні розбіжності. Зокрема, в польському тезаурусі поняття «система освіти» здебільшого відноситься тільки до шкільної її ланки, при характеристиці вищого шкільництва використовується термін «студії» (*studia*) та його покровні, а термін «едукация» (*edukacja*), що визначає освіту як процес, використовується на всіх її щаблях. Окремо слід зупинитись на терміні *kształcenie*, який, на думку провідного польського дидакта В. Оконя, є однією з «найменш ясних» категорій польської педагогіки, оскільки залежно від контексту він може тлумачитись і як навчання, і як виховання, і як розвиток, і як процес набуття освіти (Окоń, 1998: 189). Зауважимо, що в українському науковому просторі означений термін найчастіше перекладається як освіта. Проте у контексті наших досліджень найбільш точним аналогом стосовно вищої школи буде поняття «підготовка», зокрема аналогом терміну *kształcenie nauczycieli muzyki* буде служити поняття «підготовка майбутніх учителів музики».

Продуктивне розв'язання сучасних проблем підготовки майбутніх учителів музики потребує використання методологічного потенціалу принципу історизму, згідно з яким об'єкт вивчається в його законотвірному історичному розвитку й у тісному зв'язку з конкретною історичними умовами. Опис еволюції підготовки учителів музики в Польщі як історичної реальності у вигляді сукупності фактів з обґрунтуванням теоретичних уявлень про цей розвиток, логічною реконструкцією історико-наукових процесів, виявленням національної специфіки та загальних тенденцій розвитку дозволяють прогнозувати шляхи модернізації музично-педагогічної освіти в Україні. Саме тому історико-педагогічний дискурс стає невід'ємним складником наших розвідок; отже, конкретизуємо його.

Еволюція підготовки майбутніх учителів музики в лоні педагогічної освіти в Польщі та Україні в загальних рисах є подібною як за часовими межами, так і за метою, сутністю, змістом і структурою, оскільки протягом другого тисячоліття українські й польські землі часто співіснували в різних конфігураціях у координатах однієї держави або військово-політичного союзу. Близько трьох століть (із другої половини XV ст. до середини XVII ст.) більша частина українських земель входила до складу Речі Посполитої, внаслідок чого педагогічна освіта на всіх її територіях розвивалась за загальноєвропейським зразком: учителів елементарної школи готували на практичному рівні, а викладачів середньої й вищої школи – на академічному.

Дослідження еволюції підготовки майбутніх учителів музики в контексті розвитку педагогічної освіти у наступні століття в означених територіальних межах стикається зі значними труднощами, що були зумовлені радикальними суспільно-політичними змінами, які полягали в тому, що наприкінці XVIII ст. Польща надовго зникає з карти Європи, а українські землі втрачають свою автономію. Після остаточного розділу Речі Посполитої між трьома імперіями, підготовка майбутніх учителів у Царстві Польському та підросійській Україні цілеспрямовано русифікується, на територіях, що анексовані Пруссією, онімечується, а в Галичині, одній з найбільших провінцій Габсбурзької монархії, підноситься у XIX ст. на новий рівень, стаючи після Першої світової війни зразком для розбудови педагогічної освіти у II Речі Посполитій, до якої входили, зокрема, і території Західної України. Після Другої світової війни в усіх країнах новоствореного соціалістичного табору педагогічна освіта реформується за радянськими стандартами. Наприкінці XX ст. у педагогічній освіті Польщі активно відроджуються національні традиції, а нове тисячоліття вона зустрічає на шляхах євроінтеграції. На всіх означених етапах підготовка майбутніх учителів музики еволюціонувала в залежності від освітньо-культурних «уподобань» чинної влади.

Результати ретроспективного і структурно-типологічного аналізу дозволяють виявити типи навчальних закладів, які відіграли важливу роль у розвитку педагогічної освіти в Польщі, зокрема й музичної. У її витоків стояв заснований у 1364 р. Краківський університет (спочатку Академія). Саме у ньому вивчення музики як предмета, що тісно пов'язаний з математикою, стає складником підготовки вчителів-бакалаврів. Саме при Краківському університеті в 1409 році відкривається

спеціальний інтернат для студентів із сусідніх земель, що дозволяв залучитись до європейської культури, зокрема й музики, талановитим українським юнакам (Ніколаї, 2007: 16-17).

Історико-педагогічні дослідження свідчать, що першими професійно-педагогічними закладами в Європі були *вчительські семінарії*, які відкривались єзуїтами, починаючи з другої половини XVI століття. У вчительських семінаріях читали цикл педагогічних дисциплін та опановували серед іншого поетику, риторику й музику. Традиції світської підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в Польщі сягають часів Комісії національної едукції (*Komisji Edukacji Narodowej*) – першого в Європі міністерства освіти (1773-1794), яке започаткувало державні вчительські семінарії з обов'язковими вступними іспитами. Оскільки більшість означених семінарій виникли на базі єзуїтських, можемо констатувати спадкоємність традицій підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл у Польщі в семінаріях.

Серед типових професійно-педагогічних закладів освіти на теренах розділеної Речі Посполитої найдоступнішими для широких верств населення були препаранди – короткотермінові курси, на яких готували вчителів для елементарних шкіл. У підконтрольній Австрійській імперії Галичині (включно з Малопольщею) із 1833 року майбутніх учителів тривіальних шкіл готували у шестимісячних препарандах, а головних шкіл – річних. Із 1849 року навчання в препарандах тривало вже два роки, абітурієнтам повинно було виконитись 16 років і вони мали закінчити кілька класів середньої школи з гарними оцінками (*Kształcenie*, 1989). Зауважимо, що на теренах Східної Галичини українські препаранди довгий час існували у Львові, Тернополі, Ярославі й Дрогобичі (Федорович, 1924: 28).

Одним із недоліків, за які критикували препаранди, була незначна кількість музичних занять. Так, у 1866 році В. Серединський у своїй роботі «Кілька думок стосовно устрою майбутнього вчительського закладу для народних шкіл» розкритикував діяльність препаранд і обґрунтував необхідність запровадження навчання співу як окремого предмета: «Обов'язково потрібно навчати кандидатів <у вчителі> співу й музики. Остання, хоча це, на перший погляд, не особливо помітно, ефективно впливає на формування шляхетності розуму <...>. Моральна наука будь-якої жвавої пісеньки потрапить у серце дитини скоріше, ніж довготривалі повчання або покарання різками» (*цит. за: Majorek*, 1980: 223).

У 70-ті роки XIX ст. типовими закладами педагогічної освіти стають вчительські семінарії, яким було надано державний статус, причому до них приймали всіх бажаючих, без огляду на їхню національність, віросповідання та соціальне походження, що позитивно впливало на підготовку як польськомовних, так і українськомовних учителів у Галичині (Вагановські, 1897). У бюджетах семінарій окремі кошти виділялись на облаштування «шкіл вправ», у яких майбутні вчителі набували практичних навичок і які нині, на нашу думку, слід відроджувати.

Як засвідчили результати порівняльно-зіставного аналізу, до перших навчальних планів вчительських семінарій в Галичині увійшли: релігія, педагогіка, мови (польська, руська, німецька), натуральна історія, фізика, географія, історія і наука про політичний устрій власної країни, сільське господарство, рисунок, гімнастика, спів і музика (Ніколаї, 2007: 181–182). Остання позиція забезпечувалась розширеним курсом, що охоплював елементи теорії музики, сольфеджіо, виконання пісень, гру на музичних інструментах, а насамкінець – методику викладання музики. Крім того, майже в кожній семінарії функціонували хор і оркестр (Meissner, 1999: 198). Вочевидь, музична підготовка майбутніх учителів у семінаріях Галичини наприкінці XIX ст. становила важливий елемент професійної освіти.

На межі XIX-XX ст. школи в Австро-Угорщині (у тому разі й Галичині) розподіляються на міські та сільські, внаслідок чого виникає два типи вчительських семінарій – мовно-художні (міські) та природничо-господарські (сільські) (Majorek, 1971). На жаль, кількість музичних предметів у навчальних планах семінарій підлягала скороченню: залишилися тільки спів і гра на скрипці, а гру на фортепіано було перенесено на факультатив (Meissner, 1999: 197). Отже, загальна еволюція навчальних програм вчительських семінарій у Галичині була спрямована на універсалізацію підготовки майбутніх учителів народної школи.

Результати ретроспективного пошуку найкращих моделей підготовки майбутніх учителів підтвердив високий статус вчительських семінарій Галичини (особливо краківських і львівських), які, згідно з Декретом про підготовку вчителів загальноосвітніх шкіл у Панстві Польському від 7 лютого 1919 р., (*Dekret*, 1919) були обрані за основний тип професійних педагогічних закладів у II Речі Посполитій. Зауважимо, що навчання в семінаріях було безкоштовним і тривало не менше 5 років, причому на трьох перших курсах його зміст носив загальноосвітній характер і тільки на двох останніх акцент переносився на педагогічний складник. Крім того, рекомендувалось обмежуватися мінімумом

теоретичного матеріалу й натомість звертати увагу на методичне озброєння майбутніх учителів (*Program*, 1921).

Грунтовна музично-методична підготовка всіх учнів учительських семінарій (їхні навчальні програми містили теорію музики, гармонію, хоровий і сольний спів, а також гру на різних музичних інструментах) була зумовлена концепцією вчителя-класовода елементарної школи, що викладав усі предмети, зокрема й музику (Ніколаї, 2007: 206). Складання семінаристами випускного екзамену надавало їм право займати лише посаду тимчасового вчителя. Тільки по кількох роках роботи в загальній (*powszechnie*) школі, після складання другого вчительського іспиту незалежній комісії, можна було отримати повноцінну професійну кваліфікацію.

У навчальній програмі учительських семінарій, що були запропоновані міністерством освіти в 1926 році, головним критерієм відбору змісту підготовки семінаристів проголошувався його виховний вплив. Стверджувалось, що «все навчання слід скеровувати на те, аби сформувати здатність майбутніх учителів до подальшого розширення і поглиблення власної педагогічної освіти шляхом самонавчання» (*Program*, 1926: 7).

На нашу думку, для розуміння сутнісної відмінності вчительських семінарій від інших типів педагогічних закладів освіти, слід провести паралель із духовними семінаріями (згадаймо ініціативи єзуїтів). Наскільки головним завданням останніх було формування особистості, метою життя якої ставало духовне вивіщення й несення світла Євангелії, настільки в учительських семінаріях прагнули сформувати особистість, для якої освічування дітей ставало сенсом життя, а власний духовний та інтелектуальний потенціал служив знаряддям реалізації означеної мети. Тобто місія семінарій носила формаційний характер, методичні знання і вміння майбутні вчителі отримували у *школах вправ*, а подальший професійне зростання здійснювалося на шляхах перманентної самоосвіти.

Стосовно місця шкіл вправ у структурі вчительських семінарій потрібно наголосити, що вони були її важливим складником, про що свідчать нормативно-правові документи. Так, у згаданому раніше Декреті було зазначено таке: «При вчительській семінарії існує одна або дві зразкові загальні школи як школи вправ» (*Dekret*, 1919: Art. 2). У нормативному документі наголошувалось, що «семінарія разом зі школою вправ ... творить єдиний заклад під адміністративним керівництвом директора» (*Dekret*, 1919: Art. 8).

На жаль, учительські семінарії не могли задовольнити кадрові потреби школи в об'єднаній Польщі. З метою поширення доступу до вчительської професії було створено різноманітні курси, серед яких передусім назвемо однорічні Державні Вчительські Курси, де молодь, яка мала незакінчену середню освіту, отримувала певні педагогічні і методичні знання. Проте однорічне навчання не давало можливості якісно підготувати майбутнього вчителя. Відповідно до розпорядження міністра віросповідань і публічної освіти від 26.06.1920 р. Державні Вчительські Курси було реорганізовано у Вищі Вчительські Курси, які одразу ж відкриваюлися у Варшаві, Львові та Кракові, а пізніше ще й у Лодзі, Любліні, Познані, Торуні та Щецині (*Kształcenie*, 2019). Саме на Вищих учительських курсах могли отримати педагогічну кваліфікацію майбутніх учителів музики, які викладали спів у загальних школах, маючи диплом про музичну освіту.

Необхідність збільшення кількості вчителів музики і підвищення рівня їхньої професійної підготовки змушували Міністерство віросповідань і публічної освіти, а також Союз польського вчителства (*Związek Nauczycielstwa Polskiego*) і низку товариств учителів співу та музики окремих регіонів до організації різноманітних форм «донавчання». Окремо належить відзначити канікулярні курси підвищення кваліфікації вчителів, а особливо Канікулярне музичне вогнище (*Wakacyjne Ognisko Muzyczne*), яке існувало з 1928 року при Кременецькому ліцеї. Знаний педагог-музикант Марія Пшиходзінська наголошувала на тому, що саме поняття «вогнище» розкриває атракційну сутність цього художнього осередку музичної підготовки майбутніх учителів (*Przychodzińska-Kaciszak*, 1979: 39).

Результати аналізу правових актів досліджуваного періоду свідчать, що для початкової школи вчителів готували у професійних закладах освіти, а для середньої школи (гімназій і ліцеїв різних типів) – у вишах, які випускали викладачів-предметників. У 20-х роках минулого століття виходить низка розпоряджень Міністра віросповідань і публічної освіти щодо надання професійних кваліфікацій учителям середньої школи і викладачам учительських семінарій в університетах, де з'являються спеціальні структурні підрозділи, зокрема – Педагогічний студіум в Ягеллонському університеті і Педагогічний інститут в Католицькому університеті у Любліні. Показовим є Розпорядження міністра віросповідань і публічної освіти від 30 травня 1927 р. у справі визнання дипломів Гуманістичного відділу Люблінського університету як умови допуску до незалежного державного іспиту з метою отримання кваліфікації вчителя середньої школи. (*Rozporządzenie*, 1927

г.) На початку 30-х років минулого століття існувало багато типів закладів, у яких майбутні учителі могли отримати неповну вищу освіту, зокрема: педагогії, учительські курси, вищі учительські курси, інститут спеціальної педагогіки, учительський інститут тощо (*Rozporządzenie*, 1931).

Після прийняття Закону про освіту 1932 року розпочинається новий етап у становленні системи педагогічної освіти в Польщі (*Ustawa*, 1932). У Законі було задекларовано три типи основної школи: чотирикласну школу I ступеня (переважно для сільської місцевості), шестикласну школу II ступеня і семикласну школу III ступеня. Зауважимо, що навчання в школах усіх ступенів тривало практично 7 років, оскільки в деяких класах навчались по 2 роки. Проте зміст навчальних програм кардинально відрізнявся, зокрема у школах III ступеня він був значно складнішим і об'ємнішим. На жаль, принципу наступності в навчальних програмах шкіл різних ступенів не було дотримано. Тільки закінчивши школу III ступеня, можливо було перейти до середньої школи, структура якої складалась із гімназій і ліцеїв різних типів.

Отже, кардинальні зміни, які були започатковані Законом про освіту 1932 року, вимагали нової політики у галузі педагогічної освіти. Зміна функцій учителя зумовила появу нових вимог до його професійних кваліфікацій і ліквідацію вчительських семінарій. Головним типом професійного освітнього закладу визначено трирічні педагогічні ліцеї, в які приймали молодь із «малою матурою» (свідоцтво про закінчення чотирирічної загальноосвітньої гімназії). На перехідний період відкривають дворічні педагогії, абітурієнти яких повинні були мати «велику матуру» (свідоцтво про закінчення ліцею).

Вивчення наукових публікацій музично-педагогічного характеру в польській періодиці міжвоєнного двадцятиліття дозволило дійти висновку про різновекторність тогочасної музичної підготовки майбутніх учителів. У переважній більшості цьому сприяла творча позиція відомих викладачів-музикантів (Юлії Барановської-Борови, Ядвіги Вержбинської, Стефана Висоцького, Кароля Хлавічки Петра Машиньського та ін.), які на практиці реалізовували власні оригінальні концепції у підготовці вчителів.

Результати ретроспективного аналізу даних Бюро статистичних досліджень показали, що в повоєнний період система педагогічних ліцеїв у Польщі охоплювала всі шкільні округи, у тому числі й новостворені, де виникали складнощі з розгортанням педагогічної освіти. Так, у 1947-1948 н. р. на Ольштинських теренах, у зв'язку з відтоком німецького населення і незначною кількістю польських переселенців у 5 новостворених педагогічних ліцеях навчалось тільки 897 учнів, тоді як у Лодзькому навчальному окрузі функціонувало 13 педагогічних ліцеїв із загальною кількістю ліцеїстів 2770 осіб (*Szkolnictwo*, 1948).

Діяльність педагогічних ліцеїв інтенсифікувалася, коли в 1957 р. вони стали п'ятирічними. У шістдесяті роки здійснювалося поступове передання функцій підготовки вчителів від педагогічних ліцеїв, остаточно ліквідованих у 1970 р., до вчительських студій. У 1968 р. починали відкриватися вищі вчительські школи, які стали першою формою повної вищої педагогічної освіти в Польщі.

Результати аналізу законодавчих актів і розпоряджень державних органів управління демонструють, що в другій половині ХХ ст. у Польщі починає активно реформуватись структура вищої педагогічної освіти. На початку 50-х рр. педагогічні інститути та вищі вчительські курси припинили свою діяльність. Так, у 1950 р. педагогічні інститути в Катовицях і Ополью були перетворені на вищі педагогічні школи. У свою чергу, вищі вчительські курси поступились місцем дворічним учительським студіям (*Studia nauczycielskie*), куди приймали випускників середніх шкіл. До структури вчительських студій входили відділи, які відповідали шкільним предметам.

Остаточні зміни відбулися згідно з Ухвалою президії уряду від 18 травня 1954 р., яка визначила структуру педагогічної освіти і типові навчальні заклади. Тепер підготовка вчителів основних шкіл здійснювалась у педагогічних ліцеях і учительських студіях як в стаціонарній, так і в заочній формах. Підготовка майбутніх учителів середніх шкіл відбувалась в університетах і академіях на відділах, що відповідали навчальним предметам середніх шкіл, а також у чотирирічних вищих педагогічних школах (*Uchwała*, 1954).

Результати порівняльно-зіставного аналізу навчальних планів учительських студій показали, що вони складались із кількох груп предметів. Предмети групи А були обов'язковими для всіх напрямів. Про розуміння значення музичної освіченості вчителів свідчить включення дисципліни «співи» саме до цієї групи. Наголосимо, що, починаючи з 1957-1958 н.р. учительські студії почали виконувати ще одну важливу місію – до кваліфікації вчителя-предметника основної школи додавала кваліфікація вчителя початкової школи.

Подальша модифікація системи педагогічної освіти в Польщі була зумовлена шкільною реформою за зразком радянської, згідно з якою запроваджувалася 10-річна загальноосвітня школа. Постанова Сейму ПНР від 13 жовтня 1973 року в справі системи національної едукації (*Uchwała*,

1973) передбачала знищення дуалізму в підготовці вчителів основної та середньої шкіл і здійснення її на магістерському рівні. Отже, сімдесяті роки ХХ ст. були ознаменовані ліквідацією дворічних учительських студій і підготовкою та перепідготовкою вчителів тільки в системі вищої освіти: у чотирирічних вищих педагогічних школах і університетах, які надавали ступінь магістра. Зауважимо, що на педагогічних факультетах університетів було впроваджено 3 напрями підготовки: шкільна педагогіка, опікунська педагогіка і педагогіка культурно-освітньої роботи.

У вісімдесяті роки ХХ ст. гостра нестача вчителів, особливо молодших класів, зумовила поновлення дворічних учительських студій із профілем «початкове навчання», а також подальшу розбудову системи підготовки вчителів на магістерському рівні в денній та заочній формах: для випускників середніх шкіл – із п'ятирічним строком навчання, а для випускників учительських студій – із трирічним. Як згадувала в бесідах з нами М. Пшиходхінська, реформування підготовки майбутніх учителів музики в наступні роки зумовлювалось розробкою Польської концепції музичного виховання, яка враховувала національні традиції й досягнення європейської музичної педагогіки.

Вагомим здобутком педагогічної освіти в Польщі у 90-х років ХХ ст. стало відкриття учительських колегій (*Kolegia Nauczycielskie*), які були запроваджені із 1990–1991 навчального року. Як навчальні заклади професійного типу вони плекали найкращі традиції вчительських семінарій, педагогічних ліцеїв і вчительських студій. Випускники колегій набували права працювати вчителями основної школи після державного іспиту в університетах. Якщо в рік свого заснування було відкрито 24 учительські колегії, то на межі нового тисячоліття їх нараховувалось 69. Студенти навчалися три роки за двома спеціальностями. У 9-ти колегіях однією з них була музика. У восьми з них (в містах Битом, Валч, Велюнь, Влоцлавек, Згеж, Конін, Новий Сонч, Плоцьк) музика була впроваджена як друга спеціальність і тільки в одній (в Лешно) – як перша (Dyłaq, 1999: 8).

На початку нового тисячоліття підготовка вчителів музики в Польщі здійснювалась у семи вищих педагогічних школах (у Бидгощі, Жешові, Зеленій Гурі, Кельцях, Ольштині, Слупську та Ченстохові) і трьох університетах (Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні, Лодзькому університеті та філії Шльонського університету в Цешині). На відміну від України, де педагогічні відділи консерваторій були «передані» педагогічним інститутам і перетворені на музично-педагогічні факультети, у Польщі музикантів-педагогів продовжували паралельно готувати і у восьми музичних академіях (у Бидгощі, Варшаві, Вроцлаві, Гданську, Катовицях, Кракові, Лодзі, Познані) і двох філіях у Білостоці та Щецині (Ніколаї, 2007: 101–102).

Уважаємо, що для української освітянської спільноти вельми показовою є спроба введення в школі інтегрованої дисципліни «мистецтво», відповідної завчасно розпочатої підготовки вчителів нового профілю і, що головне, своєчасної відмови від помилкового рішення на всіх щаблях освіти. Означене потребує більш детального розгляду.

В останні роки минулого століття згідно із запланованою фактичною ліквідацією в основній школі предмета «Музика» у деяких педагогічних вишах з'являється спеціальність «артистична едукція», в межах якої вчитель мистецтва отримував музичну й образотворчу підготовку. У системі післядипломної освіти терміново організовується дворічне «донавчання» випускників напряму *музичне виховання* як учителів образотворчого мистецтва і навпаки – випускників напряму *образотворче мистецтво* як учителів музики. Проте і представники вищої школи, і вчителі активно протистояють поєднанню музики й образотворчого мистецтва. Знаковим стало застереження Єжи Курча «аби, реформуючи польську освіту, кепське не реформувати на ще гірше», яке з'явилося у 1999 р. на шпальтах часопису «Музичне виховання в школі» (Kurcz, 1999: 22). Рішучі протести освітян змусили міністерство освіти повернути музику в школу, а нова учительська спеціальність «артистична едукція» була ліквідована.

Проголошена реформа вимагала введення нових кваліфікаційних вимог до вчителя нової школи, акредитації закладів педагогічної освіти. Тому на початку ХХІ століття видається низка урядових постанов, які сприяють певній уніфікації та стандартизації підготовки майбутніх учителів задля рівноправного членства в ЄС.

Результати порівняльно-зіставного аналізу підтвердили кореляцію розвитку педагогічної освіти Польщі із оновленням законодавчої бази, зокрема, Закону про вище шкільництво (1951 р., 1982 р., 1990 р., 2005 р., 2018 р.) та низкою деяких інших новеляцій. Знаменно, що назва Закону 2018 р. «Про вище шкільництво і науку» відрізняється від попередніх додаванням терміна «наука». У цьому зв'язку зауважимо, що суттєву відмінність в організації систем педагогічної освіти в Польщі та Україні становить їх підпорядкування. У 2006 р. в Польщі відбулося «переформатування» міністерств, у результаті якого система загальної освіти підпорядковується Міністерству національної освіти, а вища школа, у тому разі й педагогічна, – Міністерству науки і вищого шкільництва.

Застосування ретроспективного аналізу дозволило констатувати, що в другій половині ХХ ст. розвиток вищих педагогічних шкіл розгортається в напрямі університетської освіти. Відбувається піднесення підготовки вчителів із середнього, професійного щабля на вищий – академічний, зокрема, починає культивуватися творча наукова праця. Виявлено, що в сучасних умовах давня ренесансна традиція університетської підготовки вчителів-бакалаврів продовжується у вимогах щодо обов'язкової підготовки майбутніх учителів на магістерському рівні і підвищенні уваги до її академічного, наукового складника, а створення Європейського простору вищої освіти корелюється з «мандрівками» студентів між європейськими університетами в добу Відродження.

Водночас результати тривалого моніторингу модифікації нормативно-правової бази педагогічної освіти Польщі, постійна участь у дискусіях на наукових конференціях в різних регіонах країни дозволили дійти висновку про часткову втрату багатого національного спадку, поступове знецінення різноманітних форм, методів і змісту підготовки вчителів під впливом євроінтеграційних процесів. У 2017 році Польща отримує рекомендації Єврокомісії щодо розвитку системи вищого шкільництва і науки до 2020 року, що були надані у рапорті незалежних експертів із різних країн ЄС. Насамперед підкреслимо, що рекомендації ЄК спрямовано на загальну стратегічну інтеграцію системи освіти Польщі у Європейський простір вищої освіти, формування та подальший розвиток якого вважається одним з успішних проєктів ЄС, забезпечення відповідності структури та якості польської освіти європейським стандартам та європейському виміру вищої освіти (Сбруева, 2016; 2017). У Рапорті наголошено на необхідності створення бінарної системи вищого шкільництва і граничного профілювання ЗВО. Через значне довгострокове фінансування пропонується підтримати невелику групу потужних університетів (близько 10), які проводять інтенсивну дослідницьку діяльність (*Raport*, 2020).

Рекомендації Єврокомісії щодо створення в Польщі бінарної системи вищої освіти знайшли своє втілення в новому Законі про вище шкільництво і науку від 20 липня 2018 р. Документ декларує два профіля підготовки: 1) загально-академічний, на якому більше половини кредитів відведено на заняття, які пов'язані з науковою діяльністю вишів; 2) практичний, на якому більше половини пунктів ECTS призначено на формування професійних умінь і навичок (*Prawo*, 2018 г.). Із 1-го жовтня 2021 року увійде в силу положення Закону про те, що академічні виші (академії, політехніки й університети) повинні здійснювати наукову діяльність, маючи наукову категорію A+, A або B+, і можуть готувати докторантів. Професійні виші реалізують підготовку виключно практичного профілю і здійснюють освітню діяльність на першому і другому рівнях, задовольняючи потреби ринку праці (*Prawo*, 2018). Наголосимо, що тільки академічні виші мають право готувати вчителів на окремих напрямках.

Отже, нині педагогічна освіта в Польщі підноситься на науковий рівень і впевнено торує шлях до європейського виміру культури та якості педагогічної освіти.

Висновки. Пошуки аналогів ключових термінів компаративного дослідження дозволили з'ясувати, що близьким вітчизняному поняттю «музично-педагогічна освіта» слід вважати термін «педагогічно-музична освіта», проте останній зникає з тезаурусу польських науковців після звільнення від радянських впливів. Найбільш уживаний термін педагогічних розвідок у Польщі *kształcenie nauczycieli muzyki* тлумачимо як «підготовка вчителів музики», а термін *studia* («студії») та покривні йому використовуються при характеристиці вищої школи.

Доведено, що протягом свого історичного розвитку, незважаючи на постійні суспільно-політичні впливи інших держав (Австрійської, Пруської й Російської імперій, пізніше – СРСР) і європейської системи вищої освіти в цілому, Польща намагалась зберегти національні традиції підготовки педагогічних кадрів, що передовсім відображалось у розвиненій структурі, різноманітні типів осередків педагогічної освіти, пошуків її оптимальних моделей. Підкреслено, що модель підготовки вчителів за двома спеціальностями (особливо модель «початкова освіта з музикою»), яка якнайкраще відповідала потребам початкової шкільної ланки і дошкільної освіти, було втрачено разом з ліквідацією учительських колегій.

Виявлено, що біфуркаційні процеси в системах вищої педагогічної і шкільної освіти приводять до послаблення зв'язків між ними. Вплив шкільних реформ на модифікацію педагогічної освіти, яка брутально академізується, значно зменшується. На початку ХХІ ст. зовнішній атрактор – Болонський процес – починає кардинально впливати на розвиток системи вищої освіти в Польщі, зокрема й педагогічної.

На завершення наголосимо, що розгортання реформи вищої школи «згори – вниз» зумовлює суто політичну логіку здійснюваних перетворень, які визначаються потребами жорсткої конкурентної боротьби та орієнтацією на результат світового рівня. Така логіка не є підкріпленою ініціативами академічної спільноти, культурою академічних інновацій. Констатуємо, що тільки в середині 10-х рр.

XX ст. в освітній політиці ЄС виникає теза про необхідність педагогізації викладання у вищій школі (удосконалення викладання, учіння, студентоцентризму в навчанні тощо). Тож сподіваємось, що маятник освітніх реформ хитнеться в напрямі педагогічного вектору, що сприятиме гармонізації діяльності різних ланок освітньої системи всіх країн Болонського клубу, зокрема Польщі та України.

У подальших дослідженнях передбачаємо здійснення системного компаративного аналізу розвитку педагогічної освіти, зокрема й музично-педагогічної, в Україні та Польщі в контексті євроінтеграційних тенденцій з метою екстраполяції елементів позитивного досвіду у вітчизняну вищу школу.

Література

Ніколаї Г. Ю. Витоки музично-педагогічної освіти в Україні. *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика*. Суми: Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. С. 159-183.

Ніколаї Г. Ю. Музично-педагогічна освіта в Польщі: історія та сучасність: монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. 396 с.

Ніколаї Г.Ю. Музично–педагогічна освіта як феномен XX століття. *Наукові записки: психолого-педагогічні науки*. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2008. № 4. С. 12-15,

Сбруєва А. Актуальні проблеми якості викладання у європейській вищій школі: аналіз пріоритетів освітньої політики ЄС. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 5 (69). С. 49-63.

Сбруєва А. А. Порядок денний ЄС у сфері вищої освіти: пріоритети програми «Освіта та професійна підготовка 2020». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. № 10 (64). С. 110-123.

Федорович К. Українські школи в Галичині у світлі законів і практики. Львів, 1924. 183 с.

Baranowski B. A. *Seminaria nauczycielski w Galicji: Pogląd na powstanie i rozwój seminariów nauczycielskich w Galicji*. Lwów, 1897. S. 30-33.

Białkowski A. Kandydaci na studia pedagogiczno-muzyczne w świetle rezultatów. *Wychowanie muzyczne: stan badań a praktyka edukacyjna* / red. Andrzej Białkowski. Lublin: UMCS, 1995. S. 144-158.

Burowska Z. Specyfika badań pedagogiczno-muzycznych. *Wychowanie muzyczne: stan badań a praktyka edukacyjna* / red. Andrzej Białkowski. Lublin: UMCS, 1995. S. 35-45.

Dekret o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskim” z 7 lutego 1919 roku. Dz.Urz. MWR i OP 1919 r. Nr 2, poz. 3.

Dyląg J. Kształcenie nauczycieli muzyki w kolegiach nauczycielskich w świetle planów i programów nauczania. *Wychowanie muzyczne w szkole*. 1999. Nr. 1. S. 8-18.

Kataryńczuk-Mania L., Kisiel M., Kołodziejski M. Orientacje w metodologii badań edukacyjno-muzycznych. Zielona Góra, 2018, 306 s.

Kształcenie i dokształcanie nauczycieli szkół podstawowych (elementarnych) w Polsce w XVIII-XX wieku. Cz. 1. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 182 s.

Kształcenie nauczycieli na poziomie półwyższym. URL: <http://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2865/PM057--02--Kształcenie-nauczycieli-na-poziomie-polwyzszym--Klis.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 29.09.2019).

Kurcz J. Edukacja muzyczna w Projekcie reformy systemu edukacji – obawy i znaki zapytania. *Wychowanie muzyczne w szkole*. 1999. Nr. 1. S. 19-22.

Majorek Cz. Projekt reform szkolnictwa ludowego w Galicji u progu autonomii (1860–1873). Wrocław, 1980. 248 s.

Majorek Cz. System kształcenia nauczycieli szkół ludowych w Galicji doby autonomicznej (1871-1914). Wrocław, 1971. S. 31-35.

Meissner A. Nauczycieli muzyki w Galicyjskich zakładach kształcenia nauczyciele w latach 1871-1917. *Muzycza Gayliciana: Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich* / red. L.Mazepy. Rzeszów: WSP, 1999. T. III. S. 198.

Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny. Wyd. drugie rozszerzone. Warszawa: WA „Żak”, 1998. 468 s.

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce: Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Dz.U.2018.0.1668. Ч. II, розд. 1, артикул 11.

Program nauki w państwowych seminariach nauczycielskich. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Warszawa, 1921.

Program nauki w państwowych seminariach nauczycielskich. Dz. U. Min. WriOP. 1926. Nr 101, poz. 116.

Przychodzińska-Kaciczak M. Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność. Warszawa: WSiP, 1979. 264 s.

Raport of European Commission „System Szkolnictwa Wyższego oraz Nauki w Polsce”. Horizon 2020: Policy Support Facility.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 maja 1927 r. w sprawie uznania dyplomów Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Lubelskiego jako warunku dopuszczenia do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich. *Dziennik Ustaw*. 1927. Nr 60. Poz. 531.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 września 1931 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych wystarczających dla ustalenia nauczycieli państwowych: Pedagogów, Kursów Nauczycielskich, Wyższych Kursów Nauczycielskich, Seminarjów Ochroniarskich, Instytutu Robót Ręcznych, Instytutu Nauczycielskiego oraz Instytutu Pedagogiki Specjalnej. *Dziennik Ustaw*. 1931. Nr 88. Poz. 689.

Szkolnictwo w roku szkolnym 1947/48 w liczbach tymczasowych z nr 3. *Prace Biura Badań i Statystyki* / red. M. Falski. Warszawa, 1948.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 18 maja 1954 r. Nr 276 w sprawie ulepszenia systemu kształcenia nauczycieli szkół podstawowych i średnich. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty*. 1955. Nr 7. Poz. 57

Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 13 października 1973 roku w sprawie systemu edukacji narodowej. *Monitor Polski*. 1973. Nr 44. Poz. 260.

Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa.

Evolution of Music teachers' training in Poland in the process of development of pedagogical education

Nikolaii Halyna³

*State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine*

Sbruieva Alina⁴

Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University, Sumy, Ukraine

Integration of Ukraine into the European educational space necessitates solution of a number of complex problems, including modification of music-pedagogical education, taking into account historical experience of training music teachers in other countries. Taking into account the fact that educational traditions of Ukraine and Poland are very similar, a constructive study of the evolution of music teacher training in the system of pedagogical education of the Second Commonwealth of Poland seem to be timely.

The article is aimed at revealing peculiarities of the evolution of music teachers' training in Poland in the process of development of pedagogical education.

In order to achieve this goal, a number of research methods have been used, in particular: analytical (comparative-terminological, historical-pedagogical (historical-genetic, retrospective), comparative-diachronic), structural-typological and empirical (conversations, discussions and e-mailing).

The characteristics of the evolution of music teacher training in Poland as a historical reality is carried out in the form of historical-genetic analysis of a set of facts substantiating the theoretical ideas on such development, logical reconstruction of historical-scientific processes, identification of national specificity and All-European development tendencies, which allows us to predict the ways of modernization of music-pedagogical education in Ukraine.

It has been proved that, throughout its historical development, despite constant socio-political influences of other states (Austrian, Prussian and Russian empires, later – USSR), Poland has tried to preserve national traditions of teachers' training, which was primarily reflected in the developed structure, the variety of types of centres of pedagogical education, the search for its optimal models.

It has been found out that under modern conditions, bifurcation processes in the systems of higher pedagogical and secondary school education lead to the weakening of the bonds between them. The impact of secondary school reforms on modification of pedagogical education, which is being brutally macadamized, is being greatly decreasing.

³ Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at The Faculty of Musical Arts and Choreography at the State institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

⁴ Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chairperson of the Faculty of Pedagogy at the Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University

At the beginning of the XXI century, an external (supranational) attractor – the Bologna Process – started influencing dramatically the development of the higher education system in Poland, in particular pedagogical which aims at ensuring the conformity of the structure and quality of Polish education with the European standards and European dimension of higher education.

The results of the study include, in particular, identification of terminological differences in the works of certain Polish and Ukrainian scholars regarding the training of Music teachers; concretization of the heuristic potential of the laws of dialectics and synergetic approach concerning contradictory development of music training of teachers and pedagogical training of Music teachers in the context of historically conditioned changes within the structure of pedagogical education and cultural-musical needs of society.

Keywords: *Music teacher training, historical-pedagogical discourse, development of pedagogical education, musical training, school reforms, European dimension of higher education, Poland, Ukraine, national traditions.*

References

- Baranowski, B.A. (1897). *Seminaria nauczycielski w Galicji: Pogląd na powstanie i rozwój seminariów nauczycielskich w Galicji*, (ss. 30-33). Lwów [in Polish].
- Białkowski, A. (1995). Kandydaci na studia pedagogiczno-muzyczne w świetle rezultatów. *Wychowanie muzyczne: stan badań a praktyka edukacyjna* / red. Andrzeja Białkowskiego. Lublin: UMCS, (ss. 144-158) [in Polish].
- Burowska, Z. (1995). Specyfika badań pedagogiczno-muzycznych. W Andrzeja Białkowskiego (Red.), *Wychowanie muzyczne: stan badań a praktyka edukacyjna*, (ss. 35-45). Lublin: UMCS [in Polish].
- Dekret o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskim” z 7 lutego 1919 roku. Dz.Urz. MWR i OP 1919 r. Nr 2, poz. 3 [in Polish].
- Dyła, J. (1999). Kształcenie nauczycieli muzyki w kolegiach nauczycielskich w świetle planów i programów nauczania. *Wychowanie muzyczne w szkole*, 1, 8-18 [in Polish].
- Fedorovych, K. (1924). *Ukrainian schools in Galicia in the light of laws and practices*. Lviv [in Ukrainian].
- Kataryńczuk-Mania, L., Kisiel, M. & Kołodziejki, M. (2018). *Orientacje w metodologii badań edukacyjno-muzycznych*. Zielona Góra [in Polish].
- Kształcenie i dokształcanie nauczycieli szkół podstawowych (elementarnych) w Polsce w XVIII-XX wieku* (1989). Cz. 1. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego [in Polish].
- Kształcenie nauczycieli na poziomie półwyższym*. URL: <http://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2865/PM057--02--Kształcenie-nauczycieli-na-poziomie-polwyzszym--Klis.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Access date: 29.09.2019) [in Polish].
- Kurcz, J. (1999). Edukacja muzyczna w Projekcie reformy systemu edukacji – obawy i znaki zapytania. *Wychowanie muzyczne w szkole*, 1, 19-22 [in Polish].
- Nikolai H.Yu. (2010). Origins of music-pedagogical education in Ukraine. *Artistic education in Ukraine: theory and practice*, 159-183.
- Nikolai H.Yu. (2007). *Music-pedagogical education in Ukraine: history and modernity*. Sumy [in Ukrainian].
- Nikolai, H.Yu. (2008). Music-pedagogical education as a phenomenon of the XX century. *Scientific notes: Psychological-Pedagogical Sciences*, 4, 12-15 [in Ukrainian].
- Majorek, Cz. (1980). *Projekt reform szkolnictwa ludowego w Galicji u progu autonomii (1860-1873)*. Wrocław [in Polish].
- Majorek, Cz. (1971). *System kształcenia nauczycieli szkół ludowych w Galicji doby autonomicznej (1871-1914)*, (ss. 31-35). Wrocław [in Polish].
- Meissner, A. (1999). Nauczycieli muzyki w Galicyjskich zakładach kształcenia nauczycieli w latach 1871-1917. W L. Mazepy (Red.), *Muzyka Galicyjska: Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich*, (s. 198). Rzeszów: WSP, T. III [in Polish].
- Okoń, W. (1998). *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. drugie rozszerzone. Warszawa: WA “Żak” [in Polish].
- Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce: Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r.*, Dz.U.2018.0.1668, Part II, Section 1, Article 11 [in Polish].
- Program nauki w państwowych seminariach nauczycielskich* (1921). Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa [in Polish].

Program nauki (1926). Wyd. I i II, s. 7. Wyd. II wprowadzone Dz. U. Min. WriOP, Nr 101, poz. 116 [in Polish].

Przychodzińska-Kaciczak, M. (1979). *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*. Warszawa: WSiP [in Polish].

Raport of the European Comission "System Szkolnictwa Wyższego oraz Nauki w Polsce". Horizon 2020: Policy Support Facility [in Polish].

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 maja 1927 r. w sprawie uznania dyplomów Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Lubelskiego jako warunku dopuszczenia do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich (1927). *Dziennik Ustaw, Nr 60, Poz. 531* [in Polish].

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 września 1931 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych wystarczających dla ustalenia nauczycieli państwowych: Pedagogjów, Kursów Nauczycielskich, Wyższych Kursów Nauczycielskich, Seminarjów Ochroniarskich, Instytutu Robót Ręcznych, Instytutu Nauczycielskiego oraz Instytutu Pedagogiki Specjalnej (1931). *Dziennik Ustaw, Nr 88, Poz. 689* [in Polish].

Sbruieva, A. (2017). Urgent problems of quality of teaching in the European higher school: Analysis of EU educational policy priorities. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5 (69), 49-63 [in Ukrainian].

Sbruieva, A.A. (2016). EU agenda in the sphere of higher education: Priorities of the Program "Education and Training 2020". *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10 (64), 110-123 [in Ukrainian].

Szkolnictwo w roku szkolnym 1947/48 w liczbach tymczasowych z nr 3 (1948). W M. Falski (Red.), *Prace Biura Badań i Statystyki*. Warszawa [in Polish].

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 18 maja 1954 r. Nr 276 w sprawie ulepszenia systemu kształcenia nauczycieli szkół podstawowych i średnich (1955). *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty, Nr 7, Poz. 57* [in Polish].

Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 13 października 1973 roku w sprawie systemu edukacji narodowej (1973). *Monitor Polski, Nr 44, Poz. 260* [in Polish].

Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa [in Polish].

Accepted: November 29, 2019

